
[Interpretació del final de *Càndid* de Voltaire]

Càndid [...] ja de retorn al seu mas, tot pensant en el vellet, resol: «Cal cultivar el nostre hort». Martí, l'amic savi de Càndid, rebla el clau i diu que el que fa la vida suportable és treballar sense pensar. Naturalment, això és una exageració: la idea és que no tan sols hi ha una certa prioritat de la feina (de l'acció) sobre l'especulació, sinó que hi ha un sentit que solament es troba en la proximitat. Durant segles, en molts monestirs orientals només s'acceptava els visitants si, a més d'assumir una sèrie de pràctiques espirituals, n'assumien també unes altres de manuals. El relat de Voltaire acaba explicant que Càndid i la seva colla van començar a treballar i a treure bon profit de la seva exigua propietat: l'una esdevé pastissera, l'altra es posa a brodar, l'altra té cura de la roba, un altre es fa fuster... Fer créixer les plantes, cuinar, brodar, fer taules i cadires... tot això serveix per subsistir, però endemés dona a la vida una presència, una força diferent de la de les desmesures verborreiques. «Cal que cultivem el nostre hort», repeteix Càndid al final de tot.

La proximitat o, en el seu cas, el retorn a la proximitat (la casa, la companyia, l'hort, la intimitat...) és camí cap a la presència i cap al sentit. No vull dir amb això que s'esvaeixi del tot la boria del nihilisme (tampoc Càndid i els seus amics podien esborrar completament de la seva memòria tot el que havien vist i viscut); la boira del nihilisme mai es pot esvair del tot atès que forma part de la condició humana. I just per això, el sentir de la proximitat mai serà el d'un món feliç i perfecte; tal vegada algú l'entendrà com a massa modest, però això sí: no és un engany, i de vegades poc és molt. «Què ens pot salvar?», es preguntava Heidegger. No tan sols un déu; no tan sols la creació artística; no tan sols l'oratória política; també la proximitat.

—Josep M. Esquirol, *La resistència íntima*,
Barcelona: Quaderns crema, 2015, 36-37.